

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Gdańsk, dnia 20 lipca 2015 r.

Poz. 2221

UCHWAŁA NR VI/27/2015 RADY GMINY PRZYWIDZ

z dnia 29 maja 2015 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Przywidz na lata 2015-2018

Na podstawie art.15 ust.2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r., poz. 594 z późniejszymi zmianami) w związku z art.87 ust.1,ust.3 i ust.4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz.1446) uchwała się, co następuje:

Rada Gminy Przywidz uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Przywidz na lata 2015-2018, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Przywidz.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Teodor Formela

*Załącznik nr 1 do Uchwały nr VI/27/2015
Rady Gminy Przywidz
z dnia 29 maja 2015 roku*

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI GMINY PRZYWIDZ NA
LATA 2015-2018**

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>5</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>17</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>19</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>22</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>44</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>68</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>70</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>75</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>76</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>77</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY PRZYWIDZ

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Przywidz na lata 2015 – 2018” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;

- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami)

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4)
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa - w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka

samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1,; park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu

terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. 1991 Nr 9 poz. 31).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2001 Nr 13, poz. 123).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach

(tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.)

- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (Dz. U. 2005 nr 112 poz. 939 i 940).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. Nr 85, poz. 539, z późn. zm.)
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego

wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2012 w całym kraju było 48 obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla gminy Przywidz opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu

do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z

krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 - 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 - 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,

- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2011 – 2014

Wojewódzki program opieki nad zabytkami określa cel, priorytety i typy działań związanych z opieką nad zabytkami w województwie pomorskim. Celem strategicznym Programu na lata 2011-2014 jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej regionu.

Powyższy cel ma być realizowany w ramach 3 priorytetów:

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi
2. Zachowanie kulturowego dziedzictwa morskiego i rzecznego
3. Zadanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego

Program ustala też kierunki działań w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego miast i wsi. Są one następujące:

1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej.
2. Ochrona charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego, w tym zachowanie wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.
3. Zachowanie krajobrazu kulturowego wsi pomorskiej.
4. Ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych oraz urbanistycznych.
5. Zachowanie dziedzictwa architektury obronnej oraz przemysłu i techniki.
6. Poprawa stanu ochrony i opieki nad zbiorami muzealnymi i archiwalnymi.
7. Trwałe zachowanie i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych.
8. Ekspozycja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

W Programie zawarto również kierunki działań w ramach badania, dokumentacji i promocji dziedzictwa kulturowego, do których należą:

1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.
2. Rozpoznanie zasobów i specyfiki regionalnego dziedzictwa kulturowego.
3. Promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury (w zakresie bryły, detalu architektonicznego, materiału, kolorystyki, rozwiązań konstrukcyjnych).
4. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.

5. Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.
6. Szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO DO ROKU 2020

Strategia wojewódzka stwierdza, że „pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu”.

W ramach prac nad strategią opracowana została diagnoza stanu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, która wskazała m.in. na wagę i znaczenie wartości regionalnych: kultury i tożsamości. Wśród kierunków działań mających na celu realizację podstawowych priorytetów i celów strategicznych województwa wymieniona jest ochrona dziedzictwa historycznego, kulturowego i przyrodniczego sprzyjająca jego racjonalnemu wykorzystaniu w rozwoju społeczno-gospodarczym, w tym m.in. wspieranie rozwoju regionalnych przemysłów kultury oraz regionalnych produktów turystycznych. Gminny Program Opieki Nad Zabytkami jest zgodny również pozostałymi Priorytetami i celami strategicznymi SRWP 2020.

Jednocześnie określono wizję województwa pomorskiego do roku 2020 wskazując, że region ten będzie znaczącym partnerem w regionie Morza Bałtyckiego – regionem czystego środowiska; wysokiej jakości życia; rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców; silnej i zróżnicowanej gospodarki; partnerskiej współpracy; atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych.

Ponadto województwo ma stać się:

- regionem konkurencyjnym - dysponującym dobrze zorganizowaną, efektywną i działającą w sposób przejrzysty administracją publiczną, ukierunkowaną na trwały rozwój społeczno-gospodarczy, z wykorzystaniem m.in. partnerstwa publiczno-prywatnego i publiczno-społecznego, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej; stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców;
- regionem spójnym - umacniającym - zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” - tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub,
- regionem dostępnym - dobrze powiązany z otoczeniem zewnętrznym poprzez zintegrowany i bezpieczny regionalny system transportowy wspierający mobilność ludzi, a także poprzez wydajny regionalny system teleinformatyczny zapewniającym sprawny przepływ informacji i wiedzy, zapewniającym wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne, oferującym wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego określa podstawowe zasady polityki przestrzennej województwa. Preferowanym kierunkiem rozwoju struktury przestrzennej województwa jest POLITYKA RÓWNOWAŻENIA ROZWOJU, przejawiająca się kształtowaniem ośrodków, pasm i stref aktywności, warunkujących rozwój przedsiębiorczości i innowacji w miejscach, które są i będą wybierane przez mechanizmy gospodarki rynkowej oraz aktywne inicjowanie i wspomaganie przedsięwzięć samorządów lokalnych i podmiotów publicznych, przy

jednoczesnym zachowaniu cech, zasobów i walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu warunkujących wysoką jakość życia i zdrowie mieszkańców.

Zgodnie z Planem w ramach systemu ochrony środowiska kulturowego ustanowiono następujące zadania polityki przestrzennej, polegające na:

1. Zachowaniu i eksponowaniu przestrzennych świadectw tradycji morskich kraju i województwa, najwartościowszych zespołów i obiektów środowiska kulturowego, wzmacniających wizerunek regionu jako integralnego elementu środowiska kulturowego Europy Bałtyckiej.
2. Zachowaniu różnorodności kulturowej województwa oraz zapewnieniu dostępności zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego jako atutu w rozwoju zrównoważonym i konkurencyjności przestrzeni województwa.

Zadania te powinny być realizowane poprzez:

- a) Ochronę różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej.
- b) Ochronę zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej.
- c) Wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym.
- d) Unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo.
- e) Stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tosamych dla tradycji miejsca.
- f) Eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych.

- g) Komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość.
- h) W gminnych dokumentach planistycznych należy:
- zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych;
 - zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony (np.: wskazanie wytycznych dotyczących zgodnych z tożsamością miejscowości zasad: posadowienia obiektów na działce, formy obiektu, detalu architektonicznego);
 - określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane

Jako kierunki zagospodarowania przestrzennego wskazano między innymi:

- 1) Ochronę i odnowę charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, m.in.: układów urbanistycznych i ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzecznego, dziedzictwa budownictwa ceglanego (przede wszystkim najstarsze kościoły i założenia klasztorne, zamki krzyżackie) i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwo kulturowe Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub i Kociewia), obiektów dziedzictwa obronnego i techniki (w tym systemów hydrotechnicznych), kultury materialnej portów morskich i rzecznych oraz wsi rybackich, materialnych reliktyw dziedzictwa solidarnościowego, zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej, wybitnych dóbr kultury współczesnej.
- 2) Uwzględnianie w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji elementów dziedzictwa kulturowego wymagających szczególnej ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych.

W rozdziale poświęconym systemowi ochrony walorów krajobrazu omówione zostały następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) W strefach krajobrazu harmonijnego (ziemia pucka, bytowska, kartuska, słowińska, dolina dolnej Wisły, Żuławy Wiślane, Równina Charzykowska oraz parki krajobrazowe, parki narodowe) zachowanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem.
- b) W sferze krajobrazu dysharmonijnego i zdegradowanego (aglomeracja Trójmiasta, obszary podmiejskie ośrodków regionalnych, główne ciągi komunikacyjne) - przywracanie równowagi przyrodniczej, zwiększanie bioróżnorodności, porządkowanie i odtwarzanie zasobów kulturowych, usuwanie lub maskowanie zielenią elementów obniżających walory estetyczno-widokowe.
- c) Ograniczanie zainwestowania na terenach leśno-rolnych (szczególnie o wysokich wartościach kulturowych i estetycznych) przez wyznaczenie w dokumentach planistycznych gmin obszarów wyłączonych spod zabudowy i jej ograniczanie oraz wskazywanie linii zabudowy oddzielającej obszar zabudowany od obszarów rolnych lub zagrodowej zabudowy rozproszonej.
- d) Eliminacja i przeciwdziałanie powstawaniu zabudowy o cechach dysharmonijnych w strefach wglądów na tereny o wysokich walorach krajobrazowych.
- e) Eksponowanie i odtwarzanie dominant architektonicznych (np. baszty, wieże zamków, kościołów czy ratuszy).
- f) Preferowanie i kontynuacja dobrej praktyki w zagospodarowaniu przestrzeni (układów ruralistycznych, niw siedliskowych etc.) i sposobie użytkowania obszarów o wyraźnych walorach przyrodniczo-kulturowych i krajobrazowych.
- g) Ochrona przestrzeni o specyficznych i unikatowych walorach krajobrazowych.
- h) Ograniczanie wprowadzania obcych krajobrazowo elementów i form zagospodarowania antropogenicznego oraz dewastowania elementów

przyrodniczych i architektonicznych krajobrazu – ochrona tożsamości wszystkich typów krajobrazu.

- i) Kształtowanie i podnoszenie walorów krajobrazowych oraz ich lepsze udostępnienie, jako elementu jakości życia i atrakcyjności turystycznej województwa.
- j) Opracowywanie studiów krajobrazowych przy realizacji inwestycji wielkopowierzchniowych, wysokościowych lub liniowych w dominujący sposób oddziałujących na przestrzeń.
- k) Zachowanie charakterystycznych cech naturalnych krajobrazów nadmorskich i naturalnych procesów ich kształtowania, ekspozycji widokowej.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY PRZYWIDZ

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Przywidz stwierdza, iż głównym czynnikiem decydującym o atrakcyjności turystycznej gminy są jej walory przyrodniczo – krajobrazowe. Gmina Przywidz jest pod tym względem szczególnie uprzywilejowana ponieważ:

- jej naturalnymi walorami i zasobami środowiska są: krajobraz, lasy, jeziora (Przywidzkie, Głębokie (Głęboczko), Łąkie, Połeczyńskie); rzeki (Wietcisa, Reknica), gleby, klimat, zwierzęta i roślinność,
- jej materialnymi zasobami dziedzictwa kulturowego są liczne obiekty i zespoły zabytkowe wpisane i planowane do wpisania do rejestru zabytków (osady i cmentarzyska kurhanowe), a także malowniczość osad wiejskich wraz z ich krajobrazowym otoczeniem,

- jej „duchowym” dziedzictwem kultury są: zwyczaje i obyczaje charakterystyczne dla danego środowiska.

Dalej studium stwierdza, że zagospodarowanie i wykorzystanie potencjalnych walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy, opartych o zasoby środowiska naturalnego z jednoczesnym wykorzystaniem zasobów dziedzictwa kulturowego, może stawać się istotnym elementem rozwoju gospodarczego i promocji gminy. Dalszy, harmonijny rozwój turystyki i rekreacji należy pobudzać, kreując różnorodne formy zagospodarowania rekreacyjnego – turystycznego ze szczególnym uwzględnieniem tych, które oferować będą możliwość wypoczynku również po sezonie letnim. Spośród potencjalnych propozycji, ważnych w kontekście ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego wśród turystów wymienić należy:

- promowania dalszego rozwoju agroturystyki dążąc do tworzenia właściwej bazy:
 - noclegowej o zróżnicowanym standardzie (np. możliwość wynajęcia całego domu, pokoi, gościnnych w gospodarstwie, noclegów w stodole, schronisk dla młodzieży itp.),
 - żywieniowej opartej o produkcję zdrowej żywności (np. posiłki w domach prywatnych,
 - usługowej – tj. całego systemu usług jak np. poczta, banki, biblioteka, wypożyczalnie sprzętu (np. rowery), możliwość korzystania z różnorodnej oferty urządzeń sportowych, przywodnych i rekreacyjnych, nauki jazdy konnej, przejażdżek konnych, bryczką, powozem, wędkowanie itp.,
 - informacyjnej – tj. punktu informacyjnego w gminie oraz właściwej reklamy w postaci np. zunifikowanych tablic informacyjnych ustawionych przy głównych ciągach komunikacyjnych, informatorów, folderów, broszur, lokalnego biuletynu.
- w oparciu o tradycję miejsca – wykorzystanie potencjalnych możliwości odtworzenia historycznych funkcji produkcyjnych w celu podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy,
- opracowany w gminie projekt lokalnych tras rowerowych oferuje turystom, a także mieszkańcom gminy atrakcyjną formę rekreacji i poznawania walorów przyrodniczo-krajobrazowych gminy, a także licznych na terenie gminy,

zespołów o cennych wartościach kulturowych oraz unikalnych stanowisk archeologicznych (kurhany); trasy rowerowe zostaną wyposażone w tablice informacyjne, edukacyjne i miejsca wypoczynku; promocja i reklama tras rowerowych wymagać będzie wydania informatora, np. w formie folderu, broszury lub przewodnika; w miejscowościach, przez które przebiegać będą trasy rowerowe, winny znajdować się co najmniej usługi handlu i gastronomii,

Działania te zostały uwzględnione w priorytetach gminnego programu opieki nad zabytkami, gdyż stanowią podstawę dla wykorzystania obiektów zabytkowych z pożytkiem dla lokalnej społeczności, a jednocześnie mogą stać się elementami promocji gminy Przywidz.

Studium precyzuje też zasady ochrony krajobrazu kulturowego. Zasady korzystania, użytkowania i zagospodarowania terenów w aspekcie ochrony krajobrazu kulturowego obejmują:

- ochronę wartościowych elementów kulturowych poprzez objęcie ich ochroną prawną,
- odpowiednie zagospodarowanie otoczenia tych elementów poprzez dostosowanie nowej zabudowy do istniejących historycznych zasobów,
- właściwe wyeksponowanie wartości kulturowych.

Realizacja powyższych zasad będzie możliwa poprzez prowadzenie następujących działań:

1. Ustalenie stref ochrony krajobrazu związanego z elementami o wartościach kulturowych oraz odpowiednie ich zagospodarowanie (ograniczenie wysokości zabudowy na ciągach i obszarach ekspozycji widokowej),
2. Kształtowanie zabudowy w kierunku koncentracji zabudowy w nawiązaniu do zainwestowanych obszarów wiejskich,
3. Tworzenie krajobrazu (tożsamości) wsi,

4. Wprowadzenie zieleni izolacyjnej i krajobrazowej dla przesłonięcia terenów o małych wartościach architektonicznych, estetycznych,
5. Kształtowanie ładu przestrzennego poprzez porządkowanie istniejącego zagospodarowania oraz przeciwdziałanie rozproszonemu zabudowy (nadmiernemu).

Ostatnim, bardzo ważnym elementem w treści studium są kierunki działania w zakresie ochrony dóbr kultury. Dokument przyjmuje zasadę, że funkcje gospodarcze winny uwzględniać zasady ochrony dziedzictwa kulturowego. W celu realizacji tej zasady należy:

- 1) przeciwdziałać niszczeniu i dekapitalizacji obiektów posiadających walory kulturowe tj. historię ponad 50 - letnią lub cechy dzieła sztuki i miejscowej tradycji architektonicznej,
- 2) propagować ideę zachowania starej zabudowy i przystosowania jej do nowych celów np. rekreacji, agroturystyki, usług gastronomicznych, handlowych, itp. oraz propagować pożyteczne przykłady tych działań na terenie gminy,
- 3) konsekwentnie przestrzegać zakazu wprowadzania elementów deprecjonujących krajobraz,
- 4) w obiektach wpisanych do rejestru zabytków i w ich bezpośrednim otoczeniu wszelkie działania inwestycyjne i remontowe wymagają pozwolenia z Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku,
- 5) w przypadku konieczności lokalizacji nowoprojektowanego zainwestowania w sąsiedztwie obiektów lub zespołów zabytkowych należy rozpoznać uwarunkowania historyczno - urbanistyczne, konserwatorskie i archeologiczne oraz ściśle stosować się do obowiązujących w tym zakresie przepisów,
- 6) założenia cmentarne - jako elementy krajobrazu kulturowego wsi należy uporządkować i uczynić ich pierwotną formę obejmując szczególną ochroną zachowane nagrobki, ogrodzenia i drzewostany,

- 7) przyjmuje się zasadę objęcia ochroną wszystkich starodrzewów, które uznaje się za dobro kultury,
- 8) wszystkie stanowiska archeologiczne powinny być przebadane przed naruszeniem ich struktury.

Dość licznie zachowane elementy dziedzictwa kulturowego nadają gminie charakter harmonijnej przestrzeni kulturowej, która świadczy o naturalnym przekształcaniu przez człowieka swojego otoczenia. Elementy środowiska kulturowego są więc identyfikatorami przestrzeni i historii oraz taką sferą wartości kulturowych i ekonomicznych, które odpowiednio wykorzystane są szansą współczesności. Sprzyjać temu będzie propagowanie i udostępnianie społeczeństwu wartości kulturowych nie tylko w regionie, ale w skali kraju.

Dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków zakres ochrony jest następujący:

- 1) obiekty takie podlegają ścisłej ochronie konserwatorskiej i wszelkie działania w zakresie inwestycji – remonty, przebudowy, zmiany funkcji, a także umieszczania na nich reklam i szyldów – wymagają pozwoleń z Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.
- 2) Obiekty i zespoły o wartościach kulturowych postulowane do zachowania i adaptacji.

Na terenie gminy Przywidz zachowało się wiele obiektów o wartościach kulturowych wykazanych w ewidencji konserwatorskiej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku. Szczególnie ważne są układy ruralistyczne, które niejednokrotnie stanowią podstawowy czynnik budujący krajobraz kulturowy. Dla tych obiektów i obszarów nie są ustalone szczegółowe warunki ochrony, a przepisy formułują jedynie ogólne reguły dziedzictwa kulturowego. Studium określa następujące zasady ochrony:

- 1) zachować historyczny układ komunikacyjny wsi,

- 2) zachować czytelność granic zwartej zabudowy,
- 3) zachować czytelność podziału niwy siedliskowej,
- 4) chronić pole ekspozycji układu,
- 5) nie dopuścić do lokalizacji dominant wysokościowych w rejonie wsi,
- 6) starannie wybierać projekty architektoniczne obiektów lokalizowanych w sąsiedztwie układu objętego ochroną a tym bardziej wewnątrz układu,
- 7) w planach zagospodarowania przestrzennego terenów sąsiadujących z ruralistycznymi układami ściśle uwzględnić harmonizację dla nowej zabudowy,
- 8) lokowanie nowych siedlisk wzdłuż historycznych ciągów komunikacyjnych,
- 9) nowe ciągi komunikacyjne winny uwzględniać ukształtowanie terenu i wartości historycznego układu ruralistycznego,
- 10) chronić historyczną zieleń komponowaną (drzewa przydrożne, parki, cmentarze, place, zieleń towarzysząca obiektom historycznym)

Wprowadzono również do studium strefy ochrony ekspozycji krajobrazu związanego z historycznym założeniem - dotyczą one wsi:

- Kierzkowo
- Gromadzin
- Jodłowno
- Sucha Huta

W strefie dopuszcza się nowe zainwestowania pod warunkiem uwzględnienia następujących zasad ochrony:

- 1) jako główny cel realizacji polityki konserwatorskiej w granicach wyznaczonej strefy zakłada się ochronę krajobrazu kulturowego historycznych układów i zespołów osadniczych oraz bezpośredniego otoczenia cennych zabytkowych obiektów lub zespołów architektonicznych, tak aby zachować na tych

obszarach najcenniejsze elementy historycznej struktury przestrzennej, naturalnego ukształtowania terenu i w sposób harmonijny kształtować współczesne elementy zabudowy z zachowanymi historycznymi przestrzenno-architektonicznymi i przyrodniczymi wartościami obszaru

- 2) zachowanie „naturalnego” krajobrazu związanego z historycznym założeniem
- 3) zachowanie historycznej struktury agrarnej /układy dróg, rozłogi pól, układy wodne, zieleń komponowana/
- 4) wprowadzenie nowej zabudowy jako komponentu krajobrazowego w nawiązaniu do historycznej zabudowy wsi
- 5) likwidacja wszelkich elementów dysharmonizujących
- 6) zachowanie strefy ekspozycji widokowej dla odpowiedniego wyeksponowania wartości kulturowych /np. przez ograniczenie wysokości nowoprojektowanych obiektów
- 7) rozbiórki budynków o wartościach historycznych znajdujących się w granicach strefy dopuszcza się w sytuacjach szczególnie uzasadnionych ich stanem zachowania, stwarzającym zagrożenie dla życia lub mienia ludzkiego, potwierdzonym opinią o stanie zachowania, wykonaną przez osoby posiadające stosowne uprawnienia do wykonywania takich opinii oraz po wykonaniu inwentaryzacji architektonicznej dopuszczonego do rozbiórki obiektu

Postuluje się ochronę dróg historycznych w gminie. W przypadku modernizacji układu, zachować trasę przebiegu drogi historycznej przy pomocy rozwiązań „plastycznych” – szpaler drzew, ciąg pieszy, inny, wyróżniający się kolor nawierzchni itp.

Wszelkie prace prowadzone w obrębie ustanowionych stref ochrony konserwatorskiej oraz przy obiektach znajdujących się w ewidencji PWKZ wymagają uzgodnienia odpowiedniego Konserwatora Zabytków.

Dla stanowisk archeologicznych z terenu gminy studium przyjmuje następujące zasady postępowania:

1. Dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej – grodzisko (Przywidz) oraz cmentarzyska kurhanowe (Olszanka, Marszewska Kolonia, Przywidz, Kierzkowo, Piekło Dolne) – wprowadza się zakaz inwestowania na ich terenie oraz na obszarze bezpośrednio do nich przylegającym.
2. Dla stanowisk płaskich – teren przez nie zajmowany może być przeznaczony pod zagospodarowanie po wykonaniu wyprzedzających badań ratowniczych i dokumentacji archeologiczno-konserwatorskiej. Celem badań ma być inwentaryzacja i dokumentacja obiektów narażonych na zniszczenie w trakcie zagospodarowania obszarów stref.

Dla wszystkich obiektów i stref ochrony archeologicznej (konserwatorskiej) ustala się wymóg uzgodnienia wszystkich projektów, planów i działań inwestycyjnych z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku oraz Muzeum Archeologicznym w Gdańsku.

PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY PRZYWIDZ DO ROKU 2015

Plan Rozwoju Lokalnego bardzo ogólnikowo traktuje problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego. Największe znaczenie mają zapisy dotyczące pielęgnacji środowiska kulturowego. W tym względzie przewiduje się:

- przeciwdziałanie niszczeniu i dekapitalizacji obiektów posiadających walory kulturowe, tj. historię ponad 50 letnią,
- propagowanie idei zachowania starej zabudowy i przystosowania jej do nowych celów,
- przestrzeganie zakazu wprowadzania elementów deprecjonujących krajobraz,

- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych, remontowych i porządkowych w obiektach wpisanych do rejestru zabytków,
- uwzględnianie uwarunkowań historyczno - urbanistycznych w przypadku konieczności lokalizacji nowoprojektowanego zainwestowania w sąsiedztwie obiektów lub zespołów zabytkowych,
- uporządkowanie i uczytelnienie pierwotnej formy starych założeń cmentarnych,
- przyjęcie zasady objęcia ochroną wszystkich starodrzewów, które uznaje się za dobro kultury,
- przebadanie wszelkich stanowisk archeologicznych przed naruszeniem ich struktury,
- wprowadzenie stref ochrony ekspozycji krajobrazu związanych z historycznymi założeniami, układami ruralistycznymi wsi.

Część powyższych założeń została wprowadzona do treści gminnego programu opieki nad zabytkami, należy jednak zwrócić uwagę na konieczność aktualizacji Planu Rozwoju Lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem ochrony zabytków.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY PRZYWIDZ

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY PRZYWIDZ

Gmina Przywidz położona jest w centralnej części województwa pomorskiego (powiat gdański). Przywidz leży na północno-wschodniej części Pojezierza Kaszubskiego, na południowy zachód od Gdańska (w odległości około 30 km) oraz na północny wschód od Kościerzyny (około 25 km).

Gmina Przywidz jest jedną z siedmiu gmin powiatu gdańskiego (województwo pomorskie). Gminna sieć osadnicza składa się z 31 miejscowości. Na jedno sołectwo przypadają: jedna, dwie, trzy, bądź cztery miejscowości. Wg danych z 2013 r. gminę Przywidz zamieszkuje 5622 osób, co przy powierzchni 129,62 km² daje gęstość zaludnienia wynoszącą nieco ponad 43 os/km². Gmina graniczy:

- od północnego wschodu – z Gminą Kolbudy
- od wschodu – z Gminą Trąbki Wielkie
- od południa – z Gminą Skarszewy
- od południowego zachodu – z Gminą Nowa Karczma
- od zachodu – z Gminą Somonino
- od północnego zachodu – z Gminą Żukowo

Na Gminę Przywidz oddziałują wpływy, związane z bliższym i dalszym sąsiedztwem wielkich i średnich ośrodków miejskich. Do cech położenia gminy należy zaliczyć:

- położenie na granicy z Trójmiejskim Regionem Metropolitalnym

- położenie wewnątrz 60 - km strefy wpływu aglomeracji trójmiejskiej (strefa penetracji osadniczej), czyli również wewnątrz 90 km strefy penetracji turystycznej (odległość mierzona po drogach od centrum Gdańska do Przywidz wynosi około 30 - 40 km, a od środka ciężkości aglomeracji trójmiejskiej 10 km więcej)
- pewne oddalenie od miasta powiatowego, czyli Pruszcza Gdańskiego (ponad 30 km)
- bliskie sąsiedztwo Kościerzyny i Kartuz (odległość Przywidza od nich to około 25 km)
- znaczna odległość od Elbląga, Słupska, Torunia i Bydgoszczy
- sąsiedztwo dynamicznych gmin zaliczanych do aglomeracji trójmiejskiej: Żukowo i Kolbudy

Według regionalizacji fizycznogeograficznej teren gminy położony jest w obrębie Makroregionu Pojezierza Wschodniopomorskiego, Mezoregionu Pojezierze Kaszubskie. Na terenie gminy znajduje się Przywidzki Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący znaczną część obszaru gminy. Zlokalizowany jest głównie w północno-wschodniej, centralnej i południowo-zachodniej części gminy. Przywidzki Obszar Chronionego Krajobrazu według Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego jest lokalnym łącznikiem ekologicznym pomiędzy zlokalizowanymi na północ od terenu gminy dwoma Obszarami Chronionego Krajobrazu: O.Ch.K. Doliny Raduni i Otomińskim O.Ch.K., a położonym na południe od Gminy Przywidz Obszarem Chronionego Krajobrazu Doliny Więcisy.

Rzeźba powierzchni gminy jest bardzo zróżnicowana. Obszar gminy położony jest przeważnie na wysokości 200 – 220 m n.p.m. Występują różne zagłębienia i wzniesienia. Główny wpływ na ukształtowanie rzeźby terenu gminy miały zlodowacenia północnopolskiej fazy pomorskiej, działalność wód roztopowych oraz erozyjno – akumulacyjna działalność rzek w holocenie. Tereny gminy stanowi głównie wysoczyzna morenowa z licznymi pagórkami moren czołowych oraz z zagłębieniami

międzymorenowymi. W północno - wschodniej części gminy występują zwarte kompleksy leśne oraz jeziora. Jest to obszar o wysokiej atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej, a także interesujący z punktu widzenia osadnictwa.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY PRZYWIDZ

Przywidz posiada wielowiekową tradycję osadnictwa. Jakkolwiek pierwsze wzmianki historyczne pochodzą z przełomu XIII i XIV wieku, to ślady archeologiczne wykazujące istnienie grodu w rejonie południowej części Jeziora Przywidzkiego sugerują dużo wcześniejsze osadnictwo słowiańsko-pomorskie.

Przekazy historyczne po raz pierwszy wymieniają tereny Przywidza w związku z nadaniami księcia pomorskiego Mestwina II dla zakonu Cystersów (1293 lub 1294). Nadanie to potwierdza w 1328 roku Władysław Łokietek. Akt ten mógł mieć charakter co najwyżej demonstracji roszczeń do zwierzchności nad Pomorzem Gdańskim, gdyż od 1308 roku, w którym to nastąpił zdradziecki zabór Pomorza, faktycznie znajdowało się ono w rękach Krzyżaków.

Od 1311r należy Przywidz do wójtostwa tczewskiego. Dobra przywidzkie bardzo często zmieniały właścicieli. Po pokoju toruńskim wieś należała do biskupów kujawskich. W XVI w należały do Przywidzkich. Przed reformacją istniał tu kościół rzymsko - katolicki, zapewne pod wezwaniem Najśw. Marii Panny. Stał na wzgórzu, gdzie później był cmentarz.

Po wprowadzeniu protestantyzmu zbudowano nowy zbór, który na początku XVIII w przeszedł w ręce katolików gdy ówczesna dziedziczka Bogumila Barbara Lindówna przyjęła katolicyzm. Biskup Szembek wizytujący kościół na Pomorzu w 1701 roku konsekrował kościół i nadał mu tytuł Św. Franciszka Ksawerego, w 1722r obok starego kościoła wybudowano nowy murowany (ryglowy), a stary rozebrano. Po rozbiorze Polski nastąpił spór o kościół, który rozstrzygnął sąd na korzyść katolików. Kościół zamknięto, a w 1851r rozebrano. Obecnie są dwa kościoły; katolicki pw. Św. Franciszka Ksawerego (1903) i poewangelicki pw. Matki Bożej Różańcowej (1909).

We wsi (1880) w końcu XIX w istniał: kościół i szkoła ewangelicka, młyn wodny, gorzelnia parowa, krochmalnia, cegielnia, stacja pocztowa połączona pocztą osobową z Gdańskiem i Kościerzyną. Odbywały się cztery jarmarki konne i na bydło.

W 1920, po powstaniu odrodzonego państwa polskiego, Przywidz znajduje się poza jego granicami, w związku z włączeniem go do utworzonego Wolnego Miasta Gdańska. W latach międzywojennych Przywidz stał się miejscowością letniskową, głównie dla mieszkańców Gdańska. Nazywano go "Powietrzny Kurortem" lub "Małym Sopotem".

Po drugiej wojnie światowej Gdańsk wraz z okolicami wrócił do Polski wchodząc w skład województwa gdańskiego. Od 1998 Gmina Przywidz przynależy do województwa pomorskiego.

Najważniejsze daty:

- Pierwsza wiadomość z 1294 roku.
- 1308 rok – włączenie Pomorza do państwa Krzyżackiego
- 1466 – włączenie Przywidza do terytorium tzw. Prus Królewskich, które inkorporowano do Korony Polskiej.
- Po pokoju toruńskim wieś należała do biskupów kujawskich.
- Od XVI w. wieś Przywidz należy do Gdańszczan.
- 1655 – 1660 – najazd szwedzki,
- 1772 – I rozbiór Polski. Przywidz zostaje włączony w granice Królestwa Pruskiego, pozostając w składzie prowincji Prusy Zachodnie.
- 1807 – wojna napoleońskiego Cesarstwa Francuzów z Prusami Królewskimi. Po, kończącym wojnę pokoju tylżyckim, Przywidz pozostaje poza utworzonym przez Napoleona Księstwem Warszawskim.
- 1870 – wojna francusko – pruska. Powstaje Cesarstwo Niemiec, w którym Królestwo Pruskie staje się jednym z krajów tzw. Drugiej Rzeszy Niemieckiej.
- 1920 – pozostawienie Przywidza poza granicami odrodzonego państwa polskiego, w ramach Wolnego Miasta Gdańska.
- 1945 – włączenie Przywidza do Polski.
- 1945 – 1975 – przynależność Przywidza do województwa gdańskiego, w granicach powiatu gdańskiego.

- 1973 – powstanie gminy Przywidz.
- 1990 – odtworzenie samorządu terytorialnego w Polsce.
- 1998 – reforma administracyjna w Polsce. Włączenie gminy Przywidz do odtworzonego powiatu gdańskiego.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

Architektura sakralna na obszarze Gminy reprezentowana jest przez wpisany do rejestru zabytków kościół w Przywidzu, wzniesiony w 1909 roku. Uzupełnieniem architektury sakralnej są powszechnie występujące kapliczki i krzyże przydrożne.

Bogactwem historycznym gminy Przywidz są przede wszystkim układy ruralistyczne wsi wraz z zachowaną zabudową, tak wewnątrz tych układów jak i w formie rozproszonej. Na obszarze gminy występuje wiele przykładów dobrze zagospodarowanych obiektów. Niestety są także takie, gdzie dokonano wiele niekorzystnych przekształceń (m.in. nadmiernie rozbudowanych budynków). Wiele budynków jest w złym stanie technicznym. Zabudowania gospodarcze stanowią z budynkami mieszkalnymi nierozdzielalną całość – mimo wielu przekształceń. Historyczna zabudowa siedliskowa stanowi więc, poprzez swą formę, rozplanowanie i otoczenie, dużą wartość krajobrazową i wywiera trwały wpływ na układ przestrzenny wsi, jako zespołu ruralistycznego.

Poza budownictwem mieszkalnym, ważnym elementem materialnym dziedzictwa kulturowego Gminy są obiekty gospodarcze i techniczne. Na terenie Gminy zachowały się np. założenia młyńskie, a także wpisana do gminnej ewidencji zabytków dawna szkoła szybowcowa. Do rejestru zabytków województwa pomorskiego wpisany jest tylko jeden obiekt. Najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu gminy to:

Kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej

Świątynia znajduje się w środku wsi nad Jeziorem Małym Przywidzkim. Została wybudowana w 1910 roku na miejscu starego, drewnianego kościółka (który z kolei był zlokalizowany na starym cmentarzu katolickim), uzyskała neogotycką architekturę. Początkowo był to kościół ewangelicki, dopiero w 1947 roku został przekazany parafii katolickiej. Kościół ma 28,4 m długości, i 15,65 m szerokości, posiada wieżę w części frontowej, galerię oraz chór. Do 1997 roku na wieży kościoła był umieszczony zegar o unikatowym na skalę europejską, drewnianym mechanizmie, jednakże w wyniku pożaru wywołanego podpaleniem zegar mocno ucierpiał, i obecnie znajduje się w Muzeum Zegarów w Gdańsku. Za przyczyną wspomnianego pożaru spłonęło prawie całkowicie wyposażenie kościoła, które i tak nie było zbyt bogate – zgodnie z doktryną ewangelicką. Spłonęły również przedwojenne organy.

Kościół znajduje się w rejestrze zabytków.

Kościół p.w. Św. Franciszka Ksawerego

Budynek stojący przy wjeździe do Przywidza od strony Gdańska. Wybudowany w 1904 roku jako kościół katolicki, aktualnie pełni funkcje kaplicy przycmentarnej, ma 19 m długości i 8 m szerokości. Posiada wieżę, jest jednonawowy, ma drewniany strop, mały chór i niewielkie organy.

Grodzisko w Przywidzu

Jest to prasłowiańskie grodzisko zlokalizowane na półwyspie Jeziora Przywidzkiego, w miejscu z natury łatwym do obrony. Jest typowym przykładem ośrodka miejscowej władzy, jakie zakładano we wczesnym średniowieczu. Aktualnie po grodzisku pozostało wzniesienie, nazywane przez miejscową ludność Zamkową Górą, górujące na półwyspie około 17 metrów nad poziomem wody. Pośrodku wzniesienia rozpościera się niezalesiona polana w kształcie elipsy o średnicach 25 i 35 metrów. Przy nasadzie półwyspu można łatwo wyróżnić pozostałości wałów obronnych, podobne zachowały się głębiej w stronę lądu, co sugeruje, iż przy grodzie istniało również podgrodzie (podobnie jak w przypadku zamków). Grodzisko, według pewnych

archeologów, wyróżnia się nietypowym układem wałów, tzn. do zwyczajowego okrągłego wału dołączono poprzeczne skrzydła. W przeprowadzonych pobieżnych badaniach, kilku odkrywkach, znaleziono na terenie grodziska resztki ceramiki, zaś w XIX wieku odkryto monety i ozdobny srebrny z X-XII wieku.

Grodzisko wpisane jest do rejestru zabytków.

Kapliczki przydrożne znajdują się w takich miejscowościach jak: Trzepowo, Kozia Góra, Koronki, Czarna Huta, Kierzkowo, Gromadzin, Olszanka. Zazwyczaj stoją na rozdrożach, jako błogosławieństwo na drogę, element miejscowej tradycji i rozwiniętego w Polsce kultu Maryi. Niekiedy także upamiętniają szczególne wydarzenie – jak w przypadku Trzepowa, gdzie kapliczka poświęcona jest mieszkańcom, którzy zginęli podczas wojny w wyniku prześladowań.

Cennym elementem dziedzictwa kulturowego są również cmentarze, znajdujące się w miejscowościach: Borowina, Częstocin, Gromadzin, Górna Huta, Jodłowno, Majdany, Michalin, Nowa Wieś, Przywidz, Roztoka, Stara Huta, Szklana Góra, Trzepowo, Ząbrsko Górne. Sporo z nich to poewangelickie cmentarze z wczesnych lat XX wieku, po II Wojnie nie używane. Zazwyczaj są one malowniczo położone, w lesie lub na zalesionym wzgórzu, na obrzeżach miejscowości, w różnym stopniu dewastacji. W ostatnich latach część nagrobków doczekała się renowacji, coraz częściej też pojawiają się na nich znicze lub kwiaty.

W Trzepowie oraz Przywidzu zachowały się zespoły zabudowań, pozostałości po majątkach ziemskich funkcjonujących jeszcze w czasach międzywojennych. Aktualnie zajmowane są przez gospodarstwa rolne, które: w przypadku Trzepowa nastawione jest na produkcję rolną, zaś w Przywidzu na usługi agroturystyczne i hodowlę koni. Zespół pofolwarczny w Przywidzu jest dodatkowo otoczony parkiem.

Cenne zespoły ruralistyczne to: Marszewska Góra, Miłowo, Gromadzin, Występa (osada), Sucha Huta, Kierzkowo, Jodłowno, Nowa Wieś Przywidzka, Trzepowo.

**WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

data wpisu do rejestru zabytków	numer rejestru woj. pomorskiego	obiekt	ulica	miejsowość
18.06.1999	1694	Kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej	Gdańska	Przywidz

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku

**WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTKÓW GMINY PRZYWIDZ**

1	Bliziny		6	budynek mieszkalny
2	Bliziny			cmentarz ewangelicki
3	Borowina			cmentarz ewangelicki
4	Borowina	Długa	3	dom mieszkalny
5	Borowina	Skarszewska	2 (d.23)	dom mieszkalny
6	Borowina	Sportowa	28	dom w zagrodzie
7	Borowina	Wiejska	1	dom mieszkalny
8	Borowina	Skarszewska	7	dom mieszkalny
9	Czarna Huta			cmentarz ewangelicki
10	Czarna Huta			kapliczka przydrożna
11	Czarna Huta	Błękitna	5	dom mieszkalny
12	Czarna Huta	Błękitna	8	dom mieszkalny
13	Czarna Huta	Błękitna	8	brama
14	Czarna Huta	Szara	za nr 4	obora
15	Częstocin		1	dom mieszkalny
16	Częstocin		1	obora
17	Częstocin		3	dom mieszkalny
18	Częstocin		4	dom mieszkalny
19	Gromadzin			cmentarz ewangelicki
20	Gromadzin		1	dom mieszkalny
21	Gromadzin		4	dom mieszkalny
22	Gromadzin		4	stodoła
23	Gromadzin		9	budynek gospodarczy
24	Gromadzin		11	dom mieszkalny
25	Gromadzin		12	dom mieszkalny
26	Gromadzin		14	dom mieszkalny
27	Gromadzin		19	budynek mieszkalny
28	Gromadzin		19	budynek gospodarczy
29	Gromadzin		23	dom mieszkalny

30	Huta Dolna			cmentarz ewangelicki
31	Huta Dolna	Żurawi Trakt	2	stodoła
32	Huta Dolna	Żurawi Trakt	2	obora
33	Huta Dolna	Żurawi Trakt	21	dom mieszkalny
34	Huta Dolna	Żurawi Trakt	21	obora
35	Huta Górna			cmentarz ewangelicki
36	Huta Górna	Dworska	4	dom mieszkalny
37	Huta Górna	Dworska	4	budynek gospodarczy
38	Huta Górna	Dworska	4	budynek gospodarczy
39	Huta Górna	Dworska	10	dom mieszkalny
40	Huta Górna	Dworska	12	obora
41	Huta Górna	Dworska	14	dom mieszkalny
42	Huta Górna	Dworska	17	budynek gospodarczy
43	Huta Górna	Podleśna	2	dom mieszkalny
44	Jodłowno	Lipowa	12	budynek mieszkalny
45	Jodłowno			cmentarz katolicki
46	Jodłowno			cmentarz ewangelicki
47	Jodłowno	Kasztanowa	14	dom mieszkalny
48	Jodłowno	Kasztanowa	15	dom mieszkalny
49	Jodłowno	Kasztanowa	15	budynek gospodarczy
50	Jodłowno	Kasztanowa	16	dom mieszkalny
51	Jodłowno	Kasztanowa	17	dom mieszkalny
52	Jodłowno	Kasztanowa	4	kościół p.w. Macierzyństwa NMP
53	Jodłowno	Kasztanowa	6	dom mieszkalny
54	Jodłowno	Kasztanowa	6	budynek gospodarczy
55	Jodłowno	Kasztanowa	8	dom mieszkalny
56	Jodłowno	Kasztanowa	9	dom mieszkalny
57	Jodłowno	Kasztanowa	25	dom mieszkalny
58	Jodłowno	Kasztanowa	25	budynek gospodarczy
59	Jodłowno	Lipowa	9	dom mieszkalny
60	Jodłowno	Lipowa	15	dom mieszkalny
61	Jodłowno	Lipowa	15	budynek gospodarczy
62	Jodłowno	Lipowa	23	dom mieszkalny
63	Jodłowno	Lipowa	26	dom (d. leśniczówka)
64	Jodłowno	Stenwał	1	dom mieszkalny w zespole leśniczówki
65	Jodłowno	Stenwał	1	budynek gosp. w zespole leśniczówki
66	Jodłowno	Stenwał	1	stodoła w zespole leśniczówki
67	Kierzkowo			cmentarz ewangelicki
68	Kierzkowo	Korzenna	2	dom mieszkalny
69	Kierzkowo	Korzenna	2	budynek gospodarczy
70	Kierzkowo	Korzenna	3	dom (d.4. wł. Klinkosz)
71	Kierzkowo	Korzenna	4	budynek gospodarczy
72	Kierzkowo			kapliczka przydrożna
73	Kierzkowo	Morska	6	dom (d. wł. Lucjan Tuskowski)
74	Kierzkowo	Morska	9	dom mieszkalny
75	Kierzkowo	Morska	18	dom mieszkalny
76	Kierzkowo	Morska	22 (d.12)	dom mieszkalny
77	Kierzkowo	Morska	22 (d.12)	budynek gospodarczy
78	Kierzkowo	Zagrodowa	1 (d.6)	dom (sołtys), d. wł. M. Leśniak
79	Klonowo Dolne			cmentarz ewangelicki
80	Klonowo Dolne	Głęboka	2	budynek gospodarczy
81	Klonowo Dolne	Głęboka	4	dom mieszkalny
82	Klonowo Dolne	Głęboka	4	obora
83	Klonowo Dolne	Głęboka	4	stodoła
84	Klonowo Górne	Brukowa	2	budynek mieszkalny
85	Kozia Góra		9 (d.10)	dom mieszkalny

	Kozia Góra/Szklana			
86	Góra			kapliczka przydrożna
87	Majdany			cmentarz ewangelicki
88	Majdany		5	budynek mieszkalny
89	Marszewo			cmentarz ewangelicki
90	Marszewo	Reknicka	13	budynek mieszkalny
91	Marszewska Góra	Główna	5	budynek - ob. Środowiskowy Dom Samopomocy
92	Marszewska Góra	Główna	5	budynek gospodarczy
93	Marszewska Góra	Główna	14	dom mieszkalny
94	Marszewska Góra	Główna	14	budynek gospodarczy
95	Marszewska Kolonia	Potokowa	30	budynek mieszkalny
96	Marszewska Kolonia	Potokowa	48a	budynek mieszkalny
97	Michalin			cmentarz ewangelicki
98	Michalin	Gajowa	7 (d.6)	dom mieszkalny
99	Michalin	Gajowa	8	dom, szkoła
100	Michalin	Gajowa	14	dom mieszkalny
101	Michalin	Żwirowa	2	dom mieszkalny/budynek gosp.
102	Michalin	Żwirowa	2	stodoła
103	Miłowo			kapliczka przydrożna
104	Miłowo			cmentarz ewangelicki
105	Miłowo		5	dom mieszkalny
106	Miłowo		6	dom mieszkalny
107	Miłowo		8	dom mieszkalny
108	Miłowo		11	dom, sklep (d.zajazd)
109	Miłowo		13	budynek gospodarczy
110	Miłowo	Przywidzka	8	dom mieszkalny
111	Nowa Wieś Przywidzka			cmentarz ewangelicki
112	Nowa Wieś Przywidzka	Turystyczna	2	budynek mieszkalny
113	Nowa Wieś Przywidzka	Piastowska	26	dom , sklep
114	Nowa Wieś Przywidzka	Piastowska	27	budynek gospodarczy
115	Nowa Wieś Przywidzka	Szkolna	4	szkoła podst.
116	Nowa Wieś Przywidzka	Szcześliwa	2	dom mieszkalny
117	Olszanka			cmentarz ewangelicki
118	Olszanka		13	dom mieszkalny
119	Olszanka		19	dom mieszkalny
120	Olszanka			szkoła
121	Olszanka		22	budynek gosp. szkoły
122	Olszanka		23	dom mieszkalny
123	Olszanka		24	dom mieszkalny
124	Olszanka		9	dom mieszkalny
125	Piekło Dolne			cmentarz ewangelicki
126	Piekło Dolne	Krótką	3	stodoła/obora
127	Piekło Dolne	Krótką	14	dom mieszkalny
128	Piekło Dolne	Pomorska	4	obora
129	Piekło Górne			cmentarz ewangelicki
130	Piekło Górne		1	budynek d.ośrodka szybowcowego
131	Piekło Górne		2	dom mieszkalny
132	Piekło Górne		6	dom mieszkalny
133	Pomlewo			cmentarz ewangelicki
134	Pomlewo	Gdańska	16	budynek mieszkalny
135	Pomlewo	Gdańska	16	budynek gospodarczy
136	Pomlewo	Gdańska	21	budynek gospodarczy
137	Pomlewo	Graniczna	1	dom mieszkalny
138	Pomlewo	Kasztanowa	3	dom mieszkalny
139	Pomlewo	Kasztanowa	8	dom mieszkalny
140	Pomlewo	Kasztanowa	12	dom mieszkalny

141	Pomlewo	Kasztanowa	24	dom mieszkalny
142	Pomlewo	Szkolna	1	d.szkoła podst.
143	Pomlewo	Szkolna	1	budynek gosp. koło szkoły
144	Pomlewo	Szkolna	2	dom mieszkalny
145	Pomlewo	Wiejska	2	dom mieszkalny
146	Pomlewo	Wiejska	2	stodoła
147	Pomlewo	Wiejska	2	budynek gospodarczy
148	Pomlewo	Wiejska	9	obora
149	Przywidz	Gdańska		cmentarz ewangelicki
150	Przywidz	Gdańska		cmentarz katolicki przy kościele p.w. św.Franciszka
151	Przywidz	Gdańska		cmentarz przy kościele św. Franciszka
152	Przywidz	Gdańska	1	kościół p.w. św. Franciszka
153	Przywidz	Gdańska	5	dom mieszkalny
154	Przywidz	Gdańska	7	budynek -Urząd Gminy
155	Przywidz	Gdańska	6	budynek - Wiejski Dom Towarowy
156	Przywidz	Gdańska	9	karczma przywidzka
157	Przywidz	Gdańska	14	dom mieszkalny
158	Przywidz	Gdańska	16	budynek poczty Polskiej
159	Przywidz	Gdańska	20	plyty nagrobne i krzyże przeniesione na ścianę kościoła
160	Przywidz	Gdańska	20	kościół paraf. pw. MB Różańcowej
161	Przywidz	Gdańska	22	budynek gospodarczy hydrofornia w zespole pofolwarczym Centrum Sportu i Rekreacji
162	Przywidz	Gdańska	26	d.obora w zespole pofolwarczym
163	Przywidz	Gdańska	26	d.chlewnia w zespole pofolwarczym
164	Przywidz	Gdańska	26	d.paszarnia w zespole pofolwarczym
165	Przywidz	Gdańska	26	d.gorzelnia w zespole pofolwarczym
166	Przywidz	Gdańska	26	d.garaże w zespole pofolwarczym
167	Przywidz	Gdańska	26	d.rządcówka w zespole pofolwarczym
168	Przywidz	Gdańska	26	park w zespole pofolwarczym
169	Przywidz	Gdańska	26	dom mieszkalny
170	Przywidz	J.Uhlenberga	4	dom mieszkalny
171	Przywidz	J.Uhlenberga	6	dom mieszkalny
172	Przywidz	J.Uhlenberga	10	szkoła, ob.. Biblioteka Gminna
173	Przywidz	J.Uhlenberga	12	budynek Leśnictwa Przywidz
174	Przywidz	J.Uhlenberga	12	budynek gospodarczy
175	Przywidz	Jeziorna	2	budynek ,d.ośrodek młodzieżowy
176	Przywidz	Katarynki	1	dom mieszkalny
177	Przywidz	Katarynki	1	budynek gospodarczy
178	Przywidz	Młyńska	1	młyn
179	Przywidz	Młyńska	5	dom mieszkalny
180	Przywidz	Młyńska	5	budynek gospodarczy
181	Przywidz	Spacerowa	4/6	dom mieszkalny
182	Przywidz	Spacerowa	8/10	dom, piętro rozebrane
183	Roztoka			cmentarz ewangelicki
184	Stara Huta			cmentarz ewangelicki
185	Stara Huta	Szmaragdowa	13	szkoła
186	Stara Huta	Szmaragdowa	13	budynek gospodarczy przy szkole
187	Stara Huta	Szmaragdowa	14	dom mieszkalny
188	Stara Huta	Szmaragdowa	14	budynek gospodarczy
189	Stara Huta	Szmaragdowa	15	dom (przy szkole)
190	Stara Huta	Szmaragdowa	16	budynek gospodarczy
191	Stara Huta	Szmaragdowa	17	dom mieszkalny
192	Stara Huta	Szmaragdowa	19	dom mieszkalny
193	Stara Huta	Szmaragdowa	17	naprzeciw nr krzyż przydrożny
194	Sucha Huta			cmentarz ewangelicki

195	Sucha Huta			budynek gospodarczy
196	Sucha Huta	4		dom mieszkalny
197	Sucha Huta	2		budynek gospodarczy
198	Sucha Huta	10		dom mieszkalny
199	Sucha Huta	13		dom mieszkalny
200	Sucha Huta	16		dom mieszkalny
201	Sucha Huta	17		dom mieszkalny
202	Sucha Huta	18		dom mieszkalny
203	Sucha Huta	18		budynek gospodarczy
204	Szklana Góra	18		budynek gosp.(d. wł. Judycka)
205	Szklana Góra			cmentarz ewangelicki
206	Szklana Góra	12		budynek mieszkalny, d.Izba Welny w Gdyni
207	Szklana Góra	12		budynek gospodarczy
208	Trzepowo			obora podworska
209	Trzepowo			budynek mieszkalny
210	Trzepowo			cmentarz ewangelicki
211	Trzepowo		Gdańska	szkoła
212	Trzepowo	23	Gdańska	budynek gospodarczy
213	Trzepowo	3	Gdańska	dom mieszkalny
214	Trzepowo	4	Mestwina	d.mleczarnia
215	Zrąbsko Górne			cmentarz ewangelicki
216	Zrąbsko Górne	10	Na Wzgórze	dom mieszkalny
217	Zrąbsko Górne	31	Na Wzgórze	leśniczówka Górny Zamszcz
218	Zrąbsko Górne	3	Rajska	dom mieszkalny
219	Zrąbsko Górne	6	Rajska	dom mieszkalny

Źródło: WUOZ Gdańsk + opracowanie własne

6.3 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku

ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie gminy brak obiektów wpisanych do rejestru zabytków ruchomych województwa pomorskiego, jednak należy zwrócić uwagę na bieżącą pielęgnację miejsc kultu i kapliczek przydrożnych.

6.4 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na obszarze gminy Przywidz dotychczas zinwentaryzowano 260 stanowisk archeologicznych. Stan rozpoznania archeologicznego środowiska kulturowego gminy Przywidz jest nierównomierny. Większość stanowisk zostało odkrytych przypadkowo lub w trakcie nieregularnych badań wykopaliskowych. Znaczne rozpoznanie archeologiczne uzyskano poprzez wykonanie w latach 2000-2001 badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Na chwilę obecną gmina nie opracowała ewidencji stanowisk archeologicznych.

Podstawowym zagrożeniem dla obiektów i stref ochrony archeologicznej są prace ziemne, które niosą za sobą ryzyko naruszenia warstw i obiektów znajdujących się pod powierzchnią ziemi (np. prace związane z lokowaniem nowej zabudowy, parcelacją gruntów, melioracją i poborem żwiru). Dla stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk) zagrożeniem mogą być prace w bezpośrednim otoczeniu obiektu stanowiące ingerencję w krajobraz kulturowy związany z grodziskami.

**WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW
ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

1. KLONOWO DOLNE – osada dec. nr 348/archeol
2. KLONOWO DOLNE - osada dec. nr 349/archeol
3. KLONOWO DOLNE – osada dec. nr 350/archeol
4. MARSZEWSKA GÓRA – osada dec. nr228/archeol
5. MARSZEWSKA KOLONIA – cmentarzisko kurhanowe dec. nr 221/archeol
6. OLSZANKA - cmentarzisko kurhanowe - dec. nr 353/archeol
7. PIEKŁO DOLNE – cmentarzisko płaskie dec. nr 155/archeol
8. PRZYWIDZ – grodzisko dec. nr 051/archeol
9. PRZYWIDZ - cmentarzisko kurhanowe dec. nr 050/archeol
10. SUCHA HUTA – cmentarzisko płaskie dec. nr 286/archeol
11. TRZEPOWO – osada dec. nr 122/archeol

**WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO EWIDENCJI STANOWISK
ARCHEOLOGICZNYCH WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO**

L.P.	Miejscowość	Nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	nr ob. AZP; nr st.
1	CZĘSTOCIN	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	15-40;121
2	CZĘSTOCIN	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;12
3	CZĘSTOCIN	3	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;76;
4	CZĘSTOCIN	4	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-40;77;
5	CZĘSTOCIN	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;66;
6	CZĘSTOCIN	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;67;
7	CZĘSTOCIN	7	OSADA?	NEOLIT	15-40;68;
8	CZĘSTOCIN	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;69;
9	CZĘSTOCIN	9	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;70;
10	CZĘSTOCIN	10	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;71;

11	CZĘSTOCIN	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;72;
12	GROMADZIN	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D?	
13	GROMADZIN	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; STANOWISKA NIE STWIERDZONO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; NIE STWIERDZONO	15-41;68;
14	GROMADZIN	3	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-41;69;
15	GROMADZIN	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;70;
16	GROMADZIN	5	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;71;
17	GROMADZIN	6	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;72;
18	GROMADZIN	7	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	15-41;73;
19	GROMADZIN	8	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;74;
20	GROMADZIN	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;75;
21	GROMADZIN	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;76;
22	HUTA DOLNA	1	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;27;
23	HUTA DOLNA	2	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; ŚREDNIOWIECZE	
24	HUTA DOLNA	3	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;38;
25	HUTA DOLNA	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;45;
26	HUTA DOLNA	5	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;46;
27	HUTA DOLNA	6	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;55;
28	HUTA DOLNA	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;56;
29	HUTA DOLNA	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;37;
30	HUTA DOLNA	9	ZNALEZISKO LUŻNE	ŚREDNIOWIECZE	
31	JODŁOWNO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	14-41;61;
32	JODŁOWNO	2	ZNALEZISKO LUŻNE	HALLSTATT D	14-41;62;
33	JODŁOWNO	3	ZNALEZISKO LUŻNE	-	14-41;63;
34	JODŁOWNO	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	14-41;14;
35	JODŁOWNO	5	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;15;
36	JODŁOWNO	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;10;
37	JODŁOWNO	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;12;
38	JODŁOWNO	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;13;
39	JODŁOWNO	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;16;
40	JODŁOWNO	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;17;
41	JODŁOWNO	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;18;
42	JODŁOWNO	12	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE	14-41;19;

				ŚREDNIOWIECZE	
43	JODŁOWNO	13	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	14-41;25;
44	JODŁOWNO	14	CMENTARZYSKO KURHANOWE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	14-41;64
45	KIERZKOWO	1	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA	15-41;85;
46	KIERZKOWO	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-41;92;
47	KIERZKOWO	3	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;86;
48	KIERZKOWO	4	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;87;
49	KIERZKOWO	5	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;88;
50	KIERZKOWO	6	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;89;
51	KIERZKOWO	7	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;90;
52	KIERZKOWO	8	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;91;
53	KIERZKOWO	9	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE	15-41;93;
54	KLONOWO DOLNE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;1;
55	KLONOWO DOLNE	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADA PRODUKCYJNA	HALLSTATT D/WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; EPOKA NIEOKREŚLONA	15-41;2
56	KLONOWO DOLNE	3	OSADA; OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	15-41;3;
57	KLONOWO DOLNE	4	PUNKT OSADNICZY; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;4;
58	KLONOWO DOLNE	5	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;5;
59	KLONOWO DOLNE	6	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; -	ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; ŚREDNIOWIECZE; -	15-41;6;
60	KLONOWO DOLNE	7	OSADA; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; EPOKA KAMIENIA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;7;
61	KLONOWO DOLNE	8	PUNKT OSADNICZY; ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;8;
62	KLONOWO DOLNE	9	OSADA; -	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; -	15-41;9;
63	KLONOWO DOLNE	10	OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;10;
64	KLONOWO DOLNE	11	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;11;
65	KLONOWO DOLNE	12	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;12;
66	KLONOWO DOLNE	13	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;13;
67	KLONOWO DOLNE	14	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;14;

68	KLONOWO DOLNE	15	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;15;
69	KLONOWO DOLNE	16	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT	
70	POMLEWO	1	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY; ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;16;
71	POMLEWO	2	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;17;
72	POMLEWO	3	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;18;
73	POMLEWO	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;24;
74	POMLEWO	5	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;28;
75	POMLEWO	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;29;
76	POMLEWO	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;30;
77	POMLEWO	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;31;
78	POMLEWO	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;39;
79	POMLEWO	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;40;
80	POMLEWO	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;41;
81	POMLEWO	13	CMENTARZYSKO?	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	14-41;42;
82	POMLEWO	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;41;
83	POMLEWO	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;47
84	POMLEWO	16	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;48;
85	POMLEWO	17	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	14-41;49;
86	POMLEWO	18	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;50;
87	POMLEWO	19	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;57;
88	POMLEWO	20	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;58;
89	KOZIA GÓRA	1	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA BRĄZU; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;19;
90	KOZIA GÓRA	2	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;20;
91	KOZIA GÓRA	3	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;21;
92	KOZIA GÓRA	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;22;
93	KOZIA GÓRA	5	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;23;
94	KOZIA GÓRA	6	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;24;
95	KOZIA GÓRA	7	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;25;
96	KOZIA GÓRA	8	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;51;
97	KOZIA GÓRA	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;52
98	KOZIA GÓRA	10	CMENTARZYSKO?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;59;

99	MARSZEWSKA GÓRA	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	14-41;20;
100	MARSZEWSKA GÓRA	2	OSADA	-	14-41;21;
101	MARSZEWSKA GÓRA	3	ZNALEZISKO LUŻNE	-	14-41;22;
102	MARSZEWSKA GÓRA	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;1;
103	MARSZEWSKA GÓRA	5	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;2;
104	MARSZEWSKA GÓRA	6	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;3;
105	MARSZEWSKA GÓRA	7	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;4;
106	MARSZEWSKA GÓRA	8	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;5;
107	MARSZEWSKA GÓRA	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;6;
108	MARSZEWSKA GÓRA	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; STANOWISKA NIE STWIERDZONO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; NIE STWIERDZONO	14-41;7;
109	MARSZEWSKA GÓRA	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;8;
110	MARSZEWSKA GÓRA	12	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;9;
111	MARSZEWSKA GÓRA	13	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;11;
112	MARSZEWSKA GÓRA	14	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;23;
113	MARSZEWSKA KOLONIA	1	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	13-41;85;
114	MARSZEWSKA KOLONIA	2	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	
115	MARSZEWSKA KOLONIA	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
116	MARSZEWSKA KOLONIA	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
117	MARSZEWSKA KOLONIA	5	ZNALEZISKO LUŻNE?	EPOKA NIEOKREŚLONA	
118	MICHALIN	1	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	14-41;60;
119	MICHALIN	2	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;26;
120	MICHALIN	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;33;
121	MICHALIN	4	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;34;
122	MICHALIN	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;35;
123	MICHALIN	6	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;36;
124	MICHALIN	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;44;
125	MICHALIN	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-41;54;

126	MICHALIN	9	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	14-41;53;
127	MICHALIN	10	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;37;
128	MICHALIN	11	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;38;
129	MIŁOWO	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;47;
130	MIŁOWO	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;48;
131	MIŁOWO	3	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-41;49;
132	MIŁOWO	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;50;
133	MIŁOWO	5	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;51;
134	MIŁOWO	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;52;
135	MIŁOWO	7	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;53;
136	MIŁOWO	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;54;
137	MIŁOWO	9	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;55;
138	MIŁOWO	10	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;56;
139	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	1	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40;89;
140	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	2	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	EPOKA BRAZU?; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;90;
141	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	3	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40;91;
142	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	4	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;92;
143	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;93;
144	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;94;
145	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	7	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40;95;
146	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	8	OSADA?	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	14-40;96;
147	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;97;
148	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	10	PUNKT OSADNICZY	OKRES WPLYWÓW RZYMSKICH	14-40;98;
149	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	11	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;99;
150	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	12	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY	14-40;100;
151	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	13	OSADA?	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;101;
152	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	14	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;102;
153	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	15	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;103;
154	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	16	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;104;

155	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;105;
156	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	18	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;106;
157	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	19	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;107;
158	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	20	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;107;
159	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	21	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;109;
160	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	22	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY	14-40;110;
161	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	23	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;111
162	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	24	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;112;
163	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;113;
164	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	26	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY	14-40;114;
165	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	27	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; OKRES NOWOŻYTNY	14-40;115;
166	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	28	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;31;
167	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	29	OSADA?	NEOLIT	15-40;32;
168	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	30	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;33;
169	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	31	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;34;
170	NOWA WIEŚ PRZYWIDZKA	32	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;35;
171	OLSZANKA	1	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;94;
172	OLSZANKA	2	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;95;
173	OLSZANKA	3	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE	15-41;96;
174	OLSZANKA	4	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE	15-41;96;
175	OLSZANKA	5	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;98;
176	PIEKŁO GÓRNE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;77;
177	PIEKŁO GÓRNE	2	HUTA SZKŁA; -	OKRES NOWOŻYTNY; -	15-41;83;
178	PIEKŁO GÓRNE	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;78;
179	PIEKŁO GÓRNE	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;79;
180	PIEKŁO GÓRNE	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;80;
181	PIEKŁO GÓRNE	6	PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE	15-41;81;
182	PIEKŁO GÓRNE	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;82;
183	PIEKŁO GÓRNE	8	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;84;
184	PIEKŁO DOLNE	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;105;
185	PIEKŁO DOLNE	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;60;

186	PIEKŁO DOLNE	3	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;61;
187	PIEKŁO DOLNE	4	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; EPOKA KAMIENIA	15-41;58;
188	PIEKŁO DOLNE	5	PUNKT OSADNICZY; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;62;
189	PIEKŁO DOLNE	6	ZNALEZISKO LUŻNE; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;63;
190	PIEKŁO DOLNE	7	CMENTARZYSKO KURHANOWE?	EPOKA NIEOKREŚLONA	15-41;64;
191	PIEKŁO DOLNE	8	CMENTARZYSKO KURHANOWE?	EPOKA NIEOKREŚLONA	15-41;65
192	PIEKŁO DOLNE	9	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	15-41;59;
193	PIEKŁO DOLNE	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;57;
194	PIEKŁO DOLNE	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;66;
195	PIEKŁO DOLNE	12	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	15-41;67;
196	PRZYWIDZ	1	ŚLAD OSADNICTWA?; GRODZISKO WYŻYNNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;33;
197	PRZYWIDZ	2	SKARB MONET	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;99;
198	PRZYWIDZ	3	ZNALEZISKO LUŻNE	II-III OKRES EPOKI BRAZU	15-41;100;
199	PRZYWIDZ	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	15-41;101;
200	PRZYWIDZ	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;102;
201	PRZYWIDZ	6	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D	
202	PRZYWIDZ	7	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; OKRES NOWOŻYTNY	15-41;104;
203	PRZYWIDZ	8	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	NEOLIT?; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; -; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;37;
204	PRZYWIDZ	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;39;
205	PRZYWIDZ	10	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE?	15-41;32;
206	PRZYWIDZ	11	CMENTARZYSKO KURHANOWE?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;42;
207	PRZYWIDZ	12	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;40;
208	PRZYWIDZ	13	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI	15-41;26;

209	PRZYWIDZ	14	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH	15-41;27;
210	PRZYWIDZ	15	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-41;28;
211	PRZYWIDZ	16	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;29;
212	PRZYWIDZ	17	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;30;
213	PRZYWIDZ	18	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;31;
214	PRZYWIDZ	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;34;
215	PRZYWIDZ	20	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;35;
216	PRZYWIDZ	21	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;36;
217	PRZYWIDZ	22	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;38;
218	PRZYWIDZ	23	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;41;
219	PRZYWIDZ	24	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;44;
220	PRZYWIDZ	25	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;44;
221	PRZYWIDZ	26	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;45;
222	PRZYWIDZ	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-41;46;
223	STARA HUTA	1	HUTA SZKŁA?	OKRES NOWOŻYTNY	
224	STARA HUTA	2	PUNKT OSADNICZY; HUTA SZKŁA	NEOLIT; EPOKA NIEOKREŚLONA	15-40;36;
225	STARA HUTA	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;39;
226	STARA HUTA	4	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;40;
227	STARA HUTA	5	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;41;
228	STARA HUTA	6	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;42;
229	STARA HUTA	7	OSADA?	NEOLIT	15-40;43;
230	STARA HUTA	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;44;
231	STARA HUTA	9	OSADA?	NEOLIT	15-40;9;
232	STARA HUTA	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;46;
233	TRZEPOWO	1	ZNALEZISKO LUŻNE; PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;92;
234	TRZEPOWO	2	OSADA; OSADA; OSADA; OSADA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; ŚREDNIOWIECZE	15-40;119;
235	TRZEPOWO	3	ZNALEZISKO LUŻNE; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;118;
236	TRZEPOWO	5	OSADA OTWARTA; PUNKT OSADNICZY	ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;112;
237	TRZEPOWO	6	POMOST; PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;120;
238	TRZEPOWO	7	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	15-40;123;
239	TRZEPOWO	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?	15-40;124;

240	TRZEPOWO	9	HUTA SZKŁA; PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;116;
241	TRZEPOWO	10	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;84;
242	TRZEPOWO	11	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;85;
243	TRZEPOWO	12	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;86;
244	TRZEPOWO	13	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;87;
245	TRZEPOWO	14	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;88;
246	TRZEPOWO	15	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;89;
247	TRZEPOWO	16	OSADA?	NEOLIT	15-40;90;
248	TRZEPOWO	17	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;91;
249	TRZEPOWO	18	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;93;
250	TRZEPOWO	19	OSADA?	NEOLIT	15-40;94;
251	TRZEPOWO	20	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;95;
252	TRZEPOWO	21	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT	15-40;113;
253	TRZEPOWO	22	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;22;
254	TRZEPOWO	23	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	15-40;115;
255	TRZEPOWO	24	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	15-40;117;
256	ŁĄKI	1	HUTA SZKŁA;	OKRES NOWOŻYTNY;	
257	BOROWINA	1	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
258	BOROWINA	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	
259	SUCHA HUTA	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA	
260	SUCHA HUTA	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY	

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła. W związku z faktem, iż według badań dziewiętnasto i dwudziestowiecznych uczonych, takich jak np.: Florian Ceynowa, lub przedwojenny niemiecki językoznawca - Friedrich Lorentz okolice Przywidza to południowe rubieże Kaszub, jest to szczególnie ważne w odniesieniu do tradycji kaszubskiej, której elementy są kultywowane na terenie gminy Przywidz.

W gminie zachował się historyczny układ dróg. Jest to jeden z elementów zasobów wartości kulturowych generujący ciągłość historyczną terenów osiedleńczych.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Przywidz.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Niezwykle atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna, • Niewielka odległość od siedziby województwa – Gdańska • Ciekawa rzeźba terenu z występowaniem dużej ilości jezior • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Interesujące obiekty zabytkowe, takie jak np. kościół parafialny w Przywidzu • Różnorodność zabudowy, która częściowo zachowała stary, kaszubski charakter • Duża liczba szlaków turystycznych • Wykorzystywanie funduszy unijnych • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niekontrolowane przebudowy i rozbiórki obiektów zabytkowych • Trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Problemy komunikacyjne w trakcie dużego natężenia urlopowego • Niezbyt dobra jakość części dróg kołowych • Sezonowość turystyki • Niezbyt dobrze rozwinięta infrastruktura turystyczna oraz niewielka liczba miejsc noclegowych • Migracje rdzennej ludności oraz napływ nowych mieszkańców powodujące zanik lokalnych tradycji regionalnych

<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększająca się liczba odwiedzających Gminę turystów • Czystość środowiska naturalnego • Często aktualizowana strona internetowa Gminy • Zaktualizowana baza danych Gminnej Ewidencji Zabytków 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym regionu • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Pomorskiego 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Częściowy zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY PRZYWIDZ

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej Gminy	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz polityką przestrzenną Gminy	- aktualizacja poszczególnych dokumentów - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego

Wprowadzenie i egzekwowanie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- wprowadzenie jednolitej polityki dotyczącej obiektów zabytkowych - dążenie do zachowania ładu przestrzennego w ramach istniejących jednostek osadniczych
Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków przy identyfikacji celów związanych z ochroną dziedzictwa historycznego	
Opracowanie gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych oraz jej analiza pod kątem wykorzystania turystycznego	- przy wykorzystaniu materiałów Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych bądź pamiątkowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Dbłość o utrzymanie zachowanych układów ruralistycznych wraz z elementami charakterystycznej, regionalnej zabudowy	
Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych;	

udostępnienie mapy w siedzibie Urzędu Gminy i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, muzeum, biblioteka publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów Gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
Inicjowanie, wspieranie i udzielanie pomocy (organizacyjnej, rzeczowej i finansowej) przy tworzeniu nowoczesnych multimedialnych ekspozycji (stałych i czasowych) poświęconych dziedzictwu regionu	- przy wykorzystaniu środków krajowych i unijnych
Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów

CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy oraz jego promocja wśród lokalnej społeczności	
Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków - występowanie do WUOZ o wykreślanie obiektów, które utraciły walory zabytkowe
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów - wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków

Wprowadzenie najcenniejszych obiektów gminy w sieć szlaków ponadgminnych	- szczególne uwzględnienie szlaku hymnu narodowego
Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- opracowanie programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych, muzeów itp.)	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd.
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Kultywowanie elementów lokalnej tradycji i kultury kaszubskiej wśród mieszkańców gminy	- wprowadzenie elementów lokalnego folkloru do edukacji szkolnej

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przywidz powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Przywidz zadania będą wykonywane bądź wspierane przez miejskie jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),

- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (wyczerpane)
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji

nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA - sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;

- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze

interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj. • budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;

- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i

przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu priorytetu.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich, w tym na zadania z zakresu ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w ramach: Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013, 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013, Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej, Programu Kultura 2007-2013. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 85 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Program Wieloletni KULTURA+ - Celem realizowanego w latach 2011-2015 Programu jest poprawa dostępu do kultury oraz uczestnictwa w życiu kulturalnym na terenach wiejskich i wiejsko-miejskich, poprzez modernizację i budowę infrastruktury bibliotecznej oraz digitalizację zasobów polskich muzeów, bibliotek i archiwów.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77

ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);

- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust.. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Przeznaczenie środków

Głównym celem uchwały o dotacji na restaurowanie zabytków jest poprawa stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego.

Termin załatwienia sprawy

Wnioski o dotację należy składać - zgodnie z ust. 1 § 6 Uchwały Nr 359/XXI/08 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 kwietnia 2008 roku - do dnia 30 października każdego roku poprzedzającego rok realizacji prac lub robót.

Złożenie wniosku o dotację nie jest równoznaczne z przyznaniem dotacji, nie gwarantuje się również przyznania dotacji w wysokości oczekiwanej przez wnioskodawcę.

Rozstrzygnięcie naboru wniosków odbywa się po uchwaleniu budżetu Samorządu Województwa Pomorskiego na dany rok budżetowy. Decyzję o udzieleniu dotacji podejmuje organ stanowiący samorządu województwa - Sejmik Województwa Pomorskiego - w roku realizacji prac lub robót. Wnioskodawcy zostaną powiadomieni pisemnie o decyzji Sejmiku Województwa Pomorskiego.

Miejsce złożenia dokumentów

Wnioski w zamkniętej i opieczetowanej kopercie z dopiskiem „wniosek o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie przy zabytku” należy składać:

- w sekretariacie Departamentu Kultury, ul. Długi Targ 8-10, 80-828 Gdańsk

lub

- w kancelarii ogólnej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego, ul. Okopowa 21/27, 80-810 Gdańsk

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego,

wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH ORAZ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie są jeszcze znane dokładne szczegóły alokacji środków finansowych w ramach PROW i RPO w nowej perspektywie finansowania. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych.

11.3 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE POZAUNIJNE

MECHANIZM NORWESKI

a. 2.4.1 Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego

Cele i obszary wsparcia

Celem programu jest ochrona, zachowanie i udostępnianie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program przyczyni się do osiągnięcia tego celu poprzez wsparcie nakierowane na projekty inwestycyjne z zakresu konserwacji i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego (nieruchomego oraz ruchomego), dokumentowania historii kultury poprzez digitalizację zbiorów, jak również budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znacznym potencjale wpływu na rozwój społeczno-ekonomiczny.

Inwestycje w kulturę i dziedzictwo kulturowe stanowią czynnik rozwoju miast i regionów, przyczyniając się do wzrostu ich atrakcyjności turystycznej oraz inwestycyjnej. Aż 70% światowej turystyki stanowi turystyka kulturowa, inwestycje w kulturę stymulują również rozwój sektora usług (w tym przemysłów kultury i kreatywnych) i nowych miejsc pracy. Polska kultura przyczynia się do kreowania pozytywnego wizerunku kraju w Europie i na świecie stając się rozpoznawalną marką. Jednocześnie wpływa pozytywnie na rozwój współpracy międzynarodowej i tworzenie wspólnej europejskiej tożsamości. Ze względu na swój potencjał dziedzictwo kulturowe powinno być przedmiotem ochrony i finansowego wsparcia.

W ramach programu współfinansowane będą następujące typy działań:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja i adaptacja na cele kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z otoczeniem (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),
- budowa, rozbudowa, remonty i przebudowa instytucji kultury (zakup wyposażenia może stanowić integralną część projektu),

- konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audiowizualnych, w tym filmowych,
- rozwój zasobów cyfrowych w dziedzinie kultury, w tym: digitalizacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów, zbiorów piśmienniczych, archiwaliów i zbiorów audio, audiowizualnych i filmowych oraz tworzenie wirtualnych instytucji kultury.

5% alokacji zostanie przeznaczone na realizację projektów z zakresu dokumentacji historii kultury, w tym mniejszości etnicznych i narodowych. W programie będą realizowane projekty wybrane w ramach otwartego naboru wniosków.

Nabór wniosków

Przewiduje się jeden nabór wniosków w ramach programu. W przypadku niewykorzystania wszystkich środków w ramach pierwszego naboru, operator uruchomi drugi nabór wniosków.

Uprawnieni beneficjenci

- państwowe i samorządowe instytucje kultury, instytucje filmowe,
- publiczne szkoły artystyczne i uczelnie artystyczne,
- archiwa państwowe,
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wartość i poziom dofinansowania projektu

Minimalna wartość dofinansowania projektu wynosić będzie 1 000 000 euro (maksymalna nie została określona).

Poziom dofinansowania projektu wynosi do 85% całkowitych kosztów kwalifikowanych.

Partnerstwo na poziomie projektu z instytucjami z państw-darczyńców

Partnerstwo w projektach zgłaszanych w konkursie nie jest wymagane.

FUNDUSZ WSPÓŁPRACY DWUSTRONNEJ EOG

Operator Programu rezerwuje część kwoty z budżetu Programu (w wysokości 1,5% całkowitych kosztów kwalifikowanych Programu) na potrzeby Funduszu Współpracy Dwustronnej na poziomie Programu podczas jego wdrażania. W ramach całkowitego budżetu Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- ok. 83% będzie przeznaczony na poszukiwanie partnerów projektów z krajów Państw - Darczyńców przed lub w trakcie przygotowania wniosku aplikacyjnego dla projektu, rozwój takich partnerstw oraz przygotowywanie wniosków aplikacyjnych dla projektów partnerskich z Darczyńcami (wskaźnik „a”);
- ok. 17% będzie przeznaczony na tworzenie sieci, wymianę, dzielenie się i przekazywanie wiedzy, technologii, doświadczeń i najlepszych praktyk między Beneficjentami a podmiotami w Państwach-Darczyńcach (wskaźnik „b”).
- Ok. 40 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej zostanie przeznaczony na realizację działań podejmowanych przez Operatora Programu, mających na celu osiągnięcie obydwu wskaźników („a” i „b”)
- Pozostała część środków w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej, tj. ok. 126 000 euro z całkowitej alokacji na Fundusz Współpracy Dwustronnej, będzie przeznaczona wyłącznie dla wnioskodawców, którzy otrzymają dofinansowanie w ramach Programu, na zasadzie refundacji wydatków poniesionych zarówno przez wnioskodawcę oraz partnerów w celu nawiązania partnerstw dla realizacji projektu (wskaźnik „a”).

Jeśli wnioskodawca wnioskuje o środki z Funduszu Współpracy Dwustronnej, jest zobowiązany do wypełnienia ostatniej części wniosku aplikacyjnego dotyczącej

zwrotu wydatków poniesionych przez wnioskodawcę i partnera/ów na nawiązanie partnerstwa (wnioskodawcy będą przedstawiać we wniosku aplikacyjnym przedkładanym do Operatora Programu finansowe zestawienie należycie udokumentowanych wydatków, które zgodnie są z zasadami Funduszu).

W ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej wnioskodawcy mogą ubiegać się o refundację 90% kwalifikowanych kosztów. Pozostała kwota będzie musiała zostać zapewniona przez wnioskodawcę*. Wysokość refundacji będzie uzależniona od ilości dostępnych środków, nie powinna jednak przekroczyć 6 300 EUR.

W przypadku jeśli wnioskodawca jest instytucją prowadzoną i finansowaną przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, wnioskowana kwota może wynosić 100%. Wkład własny finansowy w ramach FWD może zostać zapewniony także przez partnera/ów.

Następujące kategorie wydatków są kwalifikowane w ramach Funduszu Współpracy Dwustronnej:

- opłaty i koszty podróży za udział w konferencjach, seminariach, kursach, spotkaniach i warsztatach;
- koszty podróży w ramach wizyt studyjnych (zawierające diety);
- koszty podróży i wynagrodzenia za wizyty ekspertów;
- koszty konferencji, seminariów, kursów, spotkań i warsztatów;
- działania informacyjno-promocyjne;
- opłaty za doradztwo zewnętrzne;
- zakup danych niezbędnych do przygotowania wniosku.

Wydatki ponoszone z tego Funduszu będą kwalifikowane od 9 maja 2012 r. do dnia złożenia dokumentacji aplikacyjnej u Operatora Programu.

Kryteria wyboru projektów

Ocena projektów jest dwuetapowa i składa się z oceny formalnej i merytorycznej. Wyłącznie projekty, które spełnią wszystkie kryteria formalne będą podlegały ocenie merytorycznej.

Ocena formalna jest dokonywana przez ekspertów polskich. W trakcie oceny formalnej jest przewidziany tryb uzupełnień trwający 3 dni robocze. Wykaz błędów podlegających uzupełnieniom znajduje się w Karcie oceny formalnej oraz Podręczniku Wnioskodawcy, które stanowią załącznik do ogłoszenia.

Ocena merytoryczna dokonywana jest przez ekspertów polskich i norweskich. Każdy wniosek oceniany jest przez dwóch ekspertów, a ostateczna punktacja wniosku jest średnią punktów przyznanych przez obu ekspertów.

Ostatecznej rekomendacji projektów do dofinansowania dokonuje Zespół ds. Wyboru Projektów. Decyzje o dofinansowaniu projektów podpisuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

System dofinansowania

Łączne dofinansowanie przekazane beneficjentowi w formie zaliczek nie może przekroczyć 80% przyznanej kwoty grantu. Każda kolejna transza zostanie wypłacona pod warunkiem stwierdzenia przez Operatora prawidłowego wydatkowania zarówno pod względem merytorycznym, jak i finansowym co najmniej 70% kwoty przekazanych wcześniej transz.

Termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektów

Nabór projektów odbywa się w określonym przez instytucję obsługującą program czasie. Termin końcowy odnosi się zarówno do dokumentacji aplikacyjnej składanej w wersji papierowej jak i elektronicznej składanej poprzez generator wniosków w systemie EBOI. Wniosek składa się z dwóch wersji językowych: polskiej i angielskiej. Wniosek musi zostać obowiązkowo złożony poprzez generator wniosków znajdujący się na stronie www.eog.mkidn.gov.pl

Następnie, wydrukowane 2 oryginały wniosku wraz z 2 egzemplarzami załączników (wszystkie dokumenty muszą być podpisane i parafowane na każdej stronie oraz poświadczone za zgodność z oryginałem - jeśli dot.) oraz skanami wszystkich dokumentów na płycie CD/DVD muszą być dostarczone w kopercie lub paczce, drogą pocztową, przesyłką kurierską (w tych przypadkach decyduje data stempla pocztowego) lub osobiście do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.